

Παπαδημητρίου Άρτεμις

Δρ. Ειδικής Αγωγής, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου

Δραστηριότητες φωνολογικής επίγνωσης και φωνολογικής βραχύχρονης μνήμης για παιδιά νηπιαγωγείου

Ιδέες που μπορούν να αξιοποιηθούν και από τους γονείς

Η φωνολογική επίγνωση αντανακλά τη συγκεκριμένη γνώση του ατόμου για τη δομή των ήχων της γλώσσας και περιλαμβάνει μια συνειδητή επίγνωση ότι οι προφορικές λέξεις αποτελούνται από μονάδες ήχων που μπορούν να χειριστούν και να αντικατασταθούν (Ehri, 1995· Shankweiler et al., 1995). Η φωνολογική επίγνωση εμφανίζεται κατά μήκος μιας αναπτυξιακής συνέχειας (Adams, 1990) και θεωρείται κρίσιμη για την εκμάθηση της ανάγνωσης (Bradley & Bryant, 1983· Demont & Gombert, 1996) και την προφορά των φθόγγων των λέξεων (Bryant, et al., 1990). Η φωνολογική επίγνωση είναι ένας ισχυρός προβλεπτικός δείκτης της αναγνωστικής επίδοσης και έχει συγκεντρώσει πολλή προσοχή κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών (Blachman, 1984· 2000, Bradley & Bryant, 1983· Byrne & Fielding-Barnsley, 1990). Στην Ελλάδα έχουν γίνει αρκετές μελέτες, οι οποίες έδειξαν ότι η φωνολογική επίγνωση είναι εξαιρετικά σημαντικός δείκτης και απολύτως απαραίτητη δεξιότητα για την απόκτηση της ικανότητας ανάγνωσης και ορθογραφημένης γραφής (Πόρποδας, 1992· Τάφα, 1997· Καρυώτης, 1997· Παντελιάδου, 2001· Αϊδίνης, 2006· Παλαιοθόδωρου, 2004· Κωτούλας, 2004).

Η φωνολογική επίγνωση αναφέρεται στην ικανότητα να χειρίζεται κανείς τις φωνηματικές μονάδες του λόγου και θεωρείται ως μια από τις μεταγλωσσικές ικανότητες οι οποίες φανερώνουν μια στοχαστική σκέψη και ένα συνειδητό, σκόπιμο έλεγχο του υποκειμένου πάνω στη δομή και τις λειτουργίες της γλωσσικής διαδικασίας (Tunmer, 1989). Η ομιλία περιλαμβάνει διάφορες φωνολογικές μονάδες που κυμαίνονται από μεγάλο μέγεθος (λέξεις, συλλαβές), σε μικρό μέγεθος (μορφήματα, φωνήματα). Τα παιδιά γίνονται βαθμιαία ενήμερα για τη φωνολογική σύνθεση της προφορικής γλώσσας, με μια επίγνωση που κινείται από τις μεγαλύτερες προς τις μικρότερες μονάδες. Το περιπλοκότερο επίπεδο φωνολογικής επίγνωσης αντιπροσωπεύει τη δυνατότητα να αναλυθεί η προφορική γλώσσα σε επίπεδο φωνήματος (Lane, et al., 2002· Lonigan et al, 2000).

Η έλλειψη αυτής της επίγνωσης μπορεί να εμποδίσει τη δυνατότητα ενός ατόμου να αποκτήσει ακριβείς και ευχερείς δεξιότητες ανάγνωσης λέξεων και είναι μια αρχική αιτία

δυσκολίας για τα παιδιά με δυσκολίες ανάγνωσης (Torgesen, et al., 1997· Goswami, 2000). Συγκλίνοντα στοιχεία από μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι η φωνολογική επίγνωση είναι κρίσιμη για την απόκτηση πρώιμων δεξιοτήτων αποκωδικοποίησης (Byrne & Fielding – Barnsley, 1990· Ball & Blachman, 1991· Rack, et al., 1992· Brady, et al., 1994· Stanovich, 1992· Torgesen & Wagner, 1998).

Η προσχολική περίοδος είναι μια σημαντική φάση ανάπτυξης της φωνολογικής επίγνωσης (Ball & Blachman, 1991· Lonigan et al., 2000). Στην πραγματικότητα, η επίδοση των παιδιών προσχολικής ηλικίας στις δοκιμασίες φωνολογικής επίγνωσης έχει αποδειχτεί ότι είναι ισχυρός δείκτης της πρώιμης αναγνωστικής επίτευξης (Blachman, 2000· Bryant, et al., 1989· Lonigan et al, 2000· Scarborough, 1998). Η ανάπτυξη της φωνολογικής επίγνωσης εμφανίζεται κατά μήκος μιας συνέχειας που απεικονίζει μια μετάβαση από ένα ρηχό σε πιο βαθύ επίπεδο. Με άλλα λόγια, παιδιά βαθμιαία κινούνται από ένα ρηχό σε ένα περισσότερο υψηλό επίπεδο επίγνωσης, με την επίγνωση της αντιπροσώπευσης του φωνήματος, που θεωρείται το περιπλοκότερο επίπεδο ικανότητας (Stanovich, 1992).

Αν και η φωνολογική επίγνωση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη της ευχερούς αποκωδικοποίησης, εντούτοις δεν επαρκεί για την απόκτηση της ικανότητας ανάγνωσης των λέξεων (NRP, 2000· Stanovich, 1992· Tunmer, et al., 1988). Η ανασκόπηση σχετικών ερευνών από τους Bus και van Uzendoorn (1999) έδειξε ότι η φωνολογική επίγνωση εξηγούσε μόνο το 12% της διακύμανσης στην ανάγνωση. Επιπλέον στοιχεία για τις αναγνωστικές δυσκολίες που προκύπτουν από την βιβλιογραφία, περιγράφουν μερικά άτομα, γνωστά σαν άτομα με επιφανειακή δυσλεξία, τα οποία ενώ έχουν επαρκείς φωνολογικές δεξιότητες, παρουσιάζουν ελλείμματα στην ανάγνωση (Castles & Coltheart, 1993· McDougall et al., 2005). Συνεπώς υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που προβλέπουν την αναγνωστική επίδοση (Kirby, 2008).

Ο ρόλος της μνήμης στην ανάγνωση

«Για τη μάθηση και τη διεκπεραίωση κάθε τύπου ανάγνωσης (δηλαδή γραμμάτων, λέξεων, προτάσεων, κειμένων), απαιτείται η λειτουργία τόσο της βραχύχρονης όσο και της μακρόχρονης μνήμης για όλα τα είδη των πληροφοριών που συνυπάρχουν στο γραπτό λόγο, δηλαδή γραφημικών, φωνημικών, φωνολογικών, σημασιολογικών και συντακτικών πληροφοριών» (Πόρποδας, 2002, σελ. 187). Η μακρόχρονη μνήμη στην ανάγνωση σχετίζεται κυρίως με την κατανόηση και τη μακρόχρονη συγκράτηση του σημασιολογικού περιεχομένου των πληροφοριών που προσλαμβάνουμε μέσω της ανάγνωσης (Gathercole,

1998· Πόρποδας, 2002), ενώ η βραχύχρονη μνήμη στην ανάγνωση αναφέρεται στην πρόσκαιρη συγκράτηση των πληροφοριών που προσλαμβάνουμε μέσω της ανάγνωσης. Είναι γεγονός ότι ενώ η μακρόχρονη μνήμη είναι απαραίτητη για την κατανόηση της ανάγνωσης, η βραχύχρονη είναι πολύ σημαντική γι' αυτή την ίδια την επίτευξη της ανάγνωσης (γραμμάτων, συλλαβών, λέξεων, προτάσεων) (Πόρποδας, 2002).

Η συνδυασμένη λειτουργία, της επεξεργασίας και της βραχύχρονης αποθήκευσης των εισερχομένων πληροφοριών, αναφέρεται ως εργαζόμενη μνήμη (Baddeley, 1996· Cantor & Engle, 1993· Just, Carpenter, et al., 1996). Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, η επιτυχία στην κατανόηση και στην παραγωγή της γλώσσας είναι εξαρτώμενη από τη δυνατότητα να διατηρηθεί ενεργά και να ενσωματωθεί το γλωσσικό υλικό στην εργαζόμενη μνήμη

A. Φωνολογικός τομέας.

Δραστηριότητες για την ηλικία 3 - 6 ετών

1. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει φωνές και ήχους.

Μεθοδολογία : Ένα παιδί κλείνει τα μάτια του. Κάποιο άλλο το ρωτά με φυσική φωνή : “ Πώς με λένε ”. Το πρώτο παιδί πρέπει να πει το όνομα του παιδιού που μίλησε. Στη συνέχεια κλείνει τα μάτια του το παιδί που αναγνωρίστηκε, κάποιο άλλο ρωτάει και το παιχνίδι συνεχίζεται.

Υλικά : Δεν απαιτούνται.

Παραλλαγή παιχνιδιού.

Η παιδαγωγός έχει μαγνητοφωνήσει διάφορους ήχους του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού π.χ. το κορνάρισμα του αυτοκινήτου, το χτύπημα του τηλεφώνου, το σφύριγμα του τροχονόμου κτλ. Τα παιδιά ακούν τους ήχους από το μαγνητόφωνο και λένε το όνομα του προσώπου ή του ζώου ή του ανθρώπου στον οποίο ανήκουν.

Υλικά : Μαγνητόφωνο.

2. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί φωνές ανάλογα με το ύψος , το βάθος και τη χροιά της φωνής.

Μεθοδολογία: Τα παιδιά ακούν από το μαγνητόφωνο μια σειρά από ποικίλες φωνές και αναγνωρίζουν σε ποιον ανήκουν π.χ. σε παιδί ,παππού, γιαγιά κτλ.και τί δείχνουν πχ. γέλιο, κλάμα,θυμό. κτλ.

Υλικά : Μαγνητόφωνο.

3. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει την ομοιοκαταληξία των λέξεων .

Μεθοδολογία: Η παιδαγωγός απαγγέλλει ένα σύντομο ποιηματάκι με ομοιοκαταληξία και ζητά από τα παιδιά να προσέξουν την τελευταία λέξη των στίχων και να βρουν τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν. π.χ.

Βρέχει βρέχει και χιονίζει

Φεγγαράκι μου λαμπρό

και το μάρμαρο ποτίζει

φέγγε μου να περπατώ

και η γάτα μαγειρεύει

να πηγαίνω στο σχολειό

και ο ποντικός χορεύει.

Να μαθαίνω γράμματα

(Δημοτικό).

γράμματα σπουδάγματα

του Θεού τα πράγματα. (

Δημοτικό).

Υλικά : Δεν υπάρχουν.

4. Σκοπός : Το παιδί ασκείται στην προφορά των δύσκολων φθόγγων.

Μεθοδολογία :

1) Του Β, β : Το παιδί βάζει το δάκτυλό του κάθετα μπροστά στο στόμα του και κάνει πως σφυρίζει σαν σειρήνα του πλοίου.
2) Του σ : Το παιδί βάζει την κούκλα του για ύπνο και ζητά να κάνουν ησυχία προφέροντας <u>σσσ</u> με το δάκτυλο μπροστά στο στόμα.
3) Του ζ : Το παιδί παίζει τη μέλισσα που πετάει και ζουζουνίζει προφέροντας <u>ζζζ</u> .
4) Του δ : Το παιδί γίνεται ψευδή μέλισσα κι αντί ζ ζ ζ προφέρει <u>δ δ δ</u> .
5) Του ρ : Το παιδί γίνεται λιοντάρι που βρυχάται <u>γρρρ</u> ή μοτοσικλέτα που δυσκολεύεται να πάρει μπρος και κάνει <u>μπρ, μπρ</u> .
6) Του ψ : Το παιδί φωνάζει τη γάτα του λέγοντας : <u>ψι ψι ψι</u> .
7) Του τζ : Το παιδί γίνεται τζίτζικας που τραγουδάει : <u>τζι τζι τζι</u> .
8) Του τσ : Το παιδί γίνεται μηχανή τρένου και κινείται στο δωμάτιο προφέροντας : <u>τσαφ τσουφ</u> .
9) Του γκρ : Το παιδί γίνεται γαϊδουράκι που φωνάζει : <u>γκραρ , γκαρ</u> .

Δραστηριότητες για την ηλικία 5 - 6 ετών.

1. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει φωνές και ήχους.

Μεθοδολογία : Τα παιδιά επισκέπτονται το ζωολογικό κήπο. Η παιδαγωγός τα παρακινεί να προσέξουν τις φωνές των ζώων. Όταν επιστρέφουν στην τάξη, τα παιδιά ακούν από το μαγνητόφωνο τις φωνές και ονομάζουν τα ζώα στα οποία αυτές ανήκουν

Υλικά : Μαγνητόφωνο.

2. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί τις φωνές ανάλογα με το ύψος, το βάθος και τη χροιά της φωνής.

Μεθοδολογία : Η παιδαγωγός διαβάζει στα παιδιά μια ιστορία στην οποία οι χαρακτήρες μιλούν με διαφορετικές φωνές . Όταν διαβάζει ένα χαρακτηριστικό κομμάτι σταματά απότομα και ζητά από τα παιδιά να της πουν ποιο πρόσωπο μίλησε. Στο τέλος διαβάζει ανακατωμένα διάφορα αποσπάσματα και ζητά από τα παιδιά να αναγνωρίσουν τα πρόσωπα στα οποία αυτά ανήκουν.

Υλικά : Βιβλίο με ιστορίες.

3. Σκοπός: Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί γλωσσικούς φθόγγους .

Μεθοδολογία : Τα παιδιά παίζουν το σπασμένο τηλέφωνο. Κάθονται σε κύκλο και το πρώτο παιδί ψιθυρίζει στο αυτί του διπλανού του μια λέξη. Εκείνο την ψιθυρίζει στο διπλανό του κτλ. Το τελευταίο παιδί προφέρει δυνατά τη λέξη.

Παραλλαγή του παιχνιδιού

Η παιδαγωγός λέγει στα παιδιά ότι θα πάει εκδρομή και ότι θα πάρει μαζί της και τα παιδιά εκείνα που θα βάλουν στο σάκο τους ένα αντικείμενο που το όνομά του αρχίζει με τον ίδιο ήχο που αρχίζει το όνομά τους. Στη συνέχεια λέγει :

Με λένε π.χ. Κυριακή. Θα πάω εκδρομή κι έβαλα στο σάκο μου ένα κεράσι.

Ένα άλλο παιδί επαναλαμβάνει :

Με λένε Γιώργο. Θα πάω εκδρομή κι έβαλα στο σάκο μου ένα γιαούρτι.

Η παιδαγωγός απαντά :

Ωραία. Μπορείς να ‘ρθεις

Ένα άλλο παιδί συνεχίζει :

Με λένε Άννα. Θα πάω εκδρομή κι έβαλα στο σάκο μου ένα αμύγδαλο κτλ.

Η παιδαγωγός βοηθά τα παιδιά που δυσκολεύονται να βρουν την κατάλληλη λέξη.

4. Σκοπός : Το παιδί αναγνωρίζει την ομοιοκαταληξία των ποιημάτων.

Μεθοδολογία :

α) Η παιδαγωγός απαγγέλλει ποιηματάκια που έχουν ομοιοκαταληξία και ζητά από τα παιδιά να βρουν τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.

β) Η παιδαγωγός απαγγέλλει ένα τετράστιχο και ζητά από τα παιδιά να συμπληρώσουν την κατάλληλη λέξη. π.χ. Πέντε ποντικοί μουντζούροι κι άλλοι τρεις αλευρομούροι

μια φρεγάτα αρματώσαν

και φακή την(εφορτώσαν). (Δημοτικό).

γ) Τα παιδιά φτιάχνουν δίστιχα που ομοιοκαταληκτούν .π.χ. Όταν βρέχει ο Γιάννης τρέχει κτλ.

5. Σκοπός : Το παιδί ασκείται στην προφορά των δύσκολων φθόγγων.

Μεθοδολογία : Στην ηλικία των 5 - 6 ετών τα περισσότερα παιδιά προφέρουν σωστά όλους τους φθόγγους . Λίγα είναι αυτά που δυσκολεύονται στην προφορά των δύσκολων φθόγγων , ρ,σ,δ,θ. Η παιδαγωγός για να βοηθήσει αυτά τα παιδιά χρησιμοποιεί, όχι ειδικές ασκήσεις ορθοφωνίας που μπορεί να τους δημιουργήσουν ψυχολογικά προβλήματα, αλλά ποιηματάκια ,γλωσσοδέτες κι αινίγματα, στα οποία επαναλαμβάνεται αρκετές φορές ο δύσκολος φθόγγος στον οποίο θέλει να ασκήσει τα παιδιά. Πρώτα απαγγέλλει μόνη της με σωστή και καθαρή άρθρωση το ποίημα ή το γλωσσοδέτη και μετά καλεί τα παιδιά να επαναλάβουν μαζί της . Υλικό για την άσκηση στην προφορά των δύσκολων φθόγγων η παιδαγωγός μπορεί να βρει στα βιβλία.

Με το Άλφα και το Βήτα της Παυλίνας Παμπούδη, εκδόσεις Κέδρος.

Λαϊκά τραγούδια και παιχνίδια για παιδιά του Β. Αναγνωστόπουλου , εκδόσεις Ψυχογιός.

Στις διάφορες ποιητικές συλλογές για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Το γνωστό ποίημα της Άλκηστης από τη συλλογή *Μανταλάκια στην απλώστρα ποιήματα στη σιδερώστρα* (εκδ. Άλκηστις), που αποτελεί ευχάριστη άσκηση συλλαβισμού.

Δύο σου στην αράδα

φτιάξανε μια σουσουράδα

δύο σου κι ένα ρο

φτιάξαν ένα σούσουρο!

Δύο σου μια σουσού

μια ντομάτα, ένα σου, ένα πα μία ντοματόσουπα!

σου και μα και δα, πίνω μια σου μάδα.

σου και σα και μι, μ' αρέσει το σουσάμι.

σου και λου και πι, δεξ σουλούπι!

σου και ρου και πο, είναι σούρουπο!

σου και γιας, ένας σουγιάς

σου και δαν, απ' το Σουδάν

σου...Τ!!

	πα
	μα
σου	λα
	ρα
	ζα

Άσκηση πλήρους φωνημικής ανάλυσης αποτελεί και το γνωστό τραγουδάκι. Ο *Ψύλλος* μας ο φίλος μας που ακούγεται με αρκετή επιτυχία σε πολλά ελληνικά νηπιαγωγεία.

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας *Ψύλλος*

Μας αρέσει ο ψύλλος μας κι ας μην είναι φίλος μας

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας *Ψύλλο*

Μας αρέσει ο Ψύλλο μας κι ας μην είναι φίλο μας

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας *Ψύλλ*

Μας αρέσει ο Ψύλλ μας κι ας μην είναι φίλ μας

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας *ψύ*

Μας αρέσει ο ψύ μας κι ας μην είναι φί μας

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας *Ψ*

Μας αρέσει ο Ψ μας κι ας μην είναι φ μας

Στο πάτωμα της τάξης μας υπάρχει ένας

Μας αρέσει ο κι ας μην είναι

* ο κάθε στίχος τραγουδιέται δύο φορές

Περνάω το ποτάμι

Κατά μήκος της τάξης οριοθετούμε έναν χώρο που μοιάζει με ένα μακρύ ποτάμι Μέσα στο ποτάμι τοποθετούμε 'χάρτινες' πέτρες. Πάνω στην κάθε μια από αυτές τα παιδιά έχουν

κολλήσει εικόνες διαφόρων αντικειμένων (π.χ. σε μια πέτρα μια καρέκλα, σε άλλη μια κατσαρίδα, στην άλλη ένα κατσαβίδι κ.λ.π.) Φυσικά εμείς εκ των προτέρων έχουμε φροντίσει ώστε οι περισσότερες από αυτές να ξεκινούν με την ίδια συλλαβή. Ζητάμε από τα παιδιά να διασχίσουν το ορμητικό ρεύμα του ποταμού πατώντας μόνο πάνω στις πέτρες, που στις λέξεις τους ακούγεται μια ορισμένη συλλαβή (για παράδειγμα η συλλαβή /κα/. Αν πατήσουν σε λάθος πέτρα τούς παίρνει το ρεύμα κι εγκαταλείπουν αν όχι συνεχίζουν μέχρι να διασχίσουν όλον τον ποταμό.

Τι είναι;

Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί ορισμένα εύκολα 'αινίγματα' και καλεί τα παιδιά να ενώσουν τις συλλαβές και να συνθέσουν τις λέξεις.

Αν στο /μο/ βάλω ένα /ρο/

μες στην κούνια θα το βρω. Τι είναι;

Αν στο /που/ βάλω ένα /λι/ τραγουδάει στο κλουβί. Τι είναι;

Αν στο /δο/ δώσω ένα /ρο/ σε πακέτο θα το βρω. Τι είναι;

Αν στο /γα/ βάλω ένα /τα/ νιαουρίζει σα μιλά. Τι είναι;

Αν στο /ε/ βάλω ένα /λα/

στο φωνάζω από μακριά. Τι λέω;

Όταν μπει στο /σιο/ ένα /πι/ ησυχία επικρατεί. Τι είναι;

Αν ενώσω δύο /για/

παραμύθια λέει πολλά. Ποια είναι;

Δύο /μα/ στη σειρά

σε φροντίζουν μια χαρά. Ποια είναι;

Με το /κο/ και με το /τα/

έχω πάντα φρέσκα αβγά. Τι είναι;

Αν το /α/ πάρει ένα /στρα/

σε κοιτάνε από ψηλά. Ποια είναι;

Αν τα /βε/ πάρουνε /λι/

τα πετάνε καλοί κακοί. Ποια είναι;

Αν δεν είχαμε το Μ

Ο εκπαιδευτικός διαβάζει το χαριτωμένο ποιηματάκι του Τζέιμς Κρους (Μελισσόυλα Σούλα, Φροσσούλα, εκδ. Πατάκη, σελ. 94-5.

Αν δεν είχαμε το Μ) και ζητά από τα παιδιά να πουν λέξεις παραλείποντας το /μ/ ή κάποια άλλα φωνήματα.

Αν δεν είχαμε το Μ,
θα γινόνταν φασαρίες,
άκη θα 'λεγαν το Μάκη
και αρίες τις Μαρίες.

Αν δεν είχαμε το Μ,
θα 'λεγες την μάνα σου -άνα.
Και θα χτύπαγε η εκκλησιά
μια καπάνα αντί καμπάνα

Απαραίτητο το Μ,
μ... μικρό και Μ... μεγάλο,
σαν το χρειάζεται μια λέξη
μάνι μάνι θα το βάλω

-ανταλάκια και -ολύβι

-ηχανάκι και -αχαίρι,

το σωστό να βάλει γράμμα
στην αρχή, παιδιά, ποιος ξέρει;

Αινίγματα

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αινίγματα όπου τη λύση δίνουν παιχνίδια με τα φωνήματα. Άλλα είναι γνωστά αινίγματα, όπως για παράδειγμα τα δύο πρώτα, και άλλα φτιαγμένα από την ίδια την εκπαιδευτικό, όπως τα υπόλοιπα:

Είμαι κόκκινη μπαλίτσα	Κάθε μέρα πάει σχολείο
και στο δέντρο μου κρεμάω.	κάποιο χέρι την κρατάει.
Αν μ' αλλάξεις το κεφάλι,	Σαν αλλάξει το κεφάλι,
κλωτσώ, τρέχω, περπατάω.	τα ποντίκια κυνηγάει.

(Ρόδι-Πόδι) (Σάκα-Φάκα)

Αν στο Νίκο αλλάξω την αρχή
ένα άγριο ζώο θάχω στη στιγμή.
Θα το φοβούνται τα επτά κατσικάκια κ
αι θα τον τρέμουν τα τρία γουρουνάκια.
(Νίκος - Λύκος)

Την έχουμε στο στόμα και μιλάμε
μα αν κάτι της αλλάξεις
μας δίνει αβγά και τα κλωσσάμε
(Γλώσσα - Κλώσσα)

Ένα τέτοιο την ημέρα το γιατρό
τον κάνει πέρα μα αν κάτι του αλλάξεις
καλύτερα να μην το δοκιμάσεις
(Μήλο - Ξύλο)

Η ροδιά τα κάνει αυτά

μα αν κάτι τους αλλάξεις
περπατάνε μια χαρά
(Ρόδια-Πόδια)

Το φτιάχνουμε την Πρωτομαγιά που τραγουδάνε τα πουλιά

μα αν κάτι του αλλάξεις
βάλε τις πατάτες σου σε αυτό να φτιάξεις
(Στεφάνι - Τηγάνι)

πρόκα - ρόκα	Σπάρτη - πάρτι
σαλόνια - αλώνια	βράχοι-ράχη
σκούπα-κούπα	κέφι- Έφη
τώρα-ώρα	άγρια-γρια
ξένα-ένα	γραφείο- ραφείο
μανάβης - ανάβεις	ξαπλώνω - απλώνω
βέργα - έργα	ξανθός - ανθός

ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Φωνολογική επίγνωση

Το παιδί αναγνωρίζει φωνές και ήχους. Ένα παιδί κλείνει τα μάτια του. Κάποιο άλλο το ρωτά με φυσική φωνή: “Πώς με λένε”. Το πρώτο παιδί πρέπει να πει το όνομα του παιδιού που μίλησε. Στη συνέχεια κλείνει τα μάτια του το παιδί που αναγνωρίστηκε, κάποιο άλλο ρωτάει και το παιχνίδι συνεχίζεται.

Παραλλαγή παιχνιδιού

Η παιδαγωγός έχει μαγνητοφωνήσει διάφορους ήχους του άμεσου περιβάλλοντος του παιδιού π.χ. το κορνάρισμα του αυτοκινήτου, το χτύπημα του τηλεφώνου, το σφύριγμα του τροχονόμου κτλ. Τα παιδιά ακούν τους ήχους από το μαγνητόφωνο και λένε το όνομα του προσώπου ή του ζώου ή του ανθρώπου στον οποίο ανήκουν.

Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί φωνές ανάλογα με το ύψος, το βάθος και τη χροιά της φωνής. Τα παιδιά ακούν από το μαγνητόφωνο μια σειρά από ποικίλες φωνές και αναγνωρίζουν σε ποιον ανήκουν π.χ. σε παιδί, παππού, γιαγιά κτλ. και τί δείχνουν π.χ. γέλιο, κλάμα, θυμό κτλ.

Το παιδί αναγνωρίζει φωνές και ήχους. Τα παιδιά επισκέπτονται το ζωολογικό κήπο. Η παιδαγωγός τα παρακινεί να προσέξουν τις φωνές των ζώων. Όταν επιστρέφουν στην τάξη, τα παιδιά ακούν από το μαγνητόφωνο τις φωνές και ονομάζουν τα ζώα στα οποία αυτές ανήκουν

Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί τις φωνές ανάλογα με το ύψος, το βάθος και τη χροιά της φωνής. Η παιδαγωγός διαβάζει στα παιδιά μια ιστορία στην οποία οι χαρακτήρες μιλούν με διαφορετικές φωνές. Όταν διαβάζει ένα χαρακτηριστικό κομμάτι σταματά απότομα και ζητά από τα παιδιά να της πουν ποιο πρόσωπο μίλησε. Στο τέλος διαβάζει ανακατωμένα διάφορα αποσπάσματα και ζητά από τα παιδιά να αναγνωρίσουν τα πρόσωπα στα οποία αυτά ανήκουν.

Το παιδί αναγνωρίζει και διαφοροποιεί γλωσσικούς φθόγγους. Τα παιδιά παίζουν το σπασμένο τηλέφωνο. Κάθονται σε κύκλο και το πρώτο παιδί ψιθυρίζει στο αυτί του διπλανού του μια λέξη. Εκείνο την ψιθυρίζει στο διπλανό του κτλ. Το τελευταίο παιδί *δυσκολεύονται να βρουν την κατάλληλη λέξη.*

Το παιδί ασκείται στην προφορά των δύσκολων φθόγγων Στην ηλικία των 5-6 ετών τα περισσότερα παιδιά προφέρουν σωστά όλους τους φθόγγους, ρ, σ, δ, θ. Η παιδαγωγός για να βοηθήσει αυτά τα παιδιά χρησιμοποιεί, όχι ειδικές ασκήσεις ορθοφωνίας που μπορεί να τους δημιουργήσουν ψυχολογικά προβλήματα, αλλά ποιημάτια, γλωσσοδέτες κι αινίγματα, στα οποία επαναλαμβάνεται αρκετές φορές ο δύσκολος φθόγγος στον οποίο θέλει να ασκήσει τα παιδιά. Πρώτα απαγγέλλει μόνη της με σωστή και καθαρή άρθρωση το ποίημα ή το γλωσσοδέτη και μετά καλεί τα παιδιά να επαναλάβουν μαζί της. Υλικό για την άσκηση στην προφορά των δύσκολων φθόγγων η παιδαγωγός μπορεί να βρει στα βιβλία.

Με το Άλφα και το Βήτα της Παυλίνας Παμπούδη, εκδόσεις Κέδρος.

Λαϊκά τραγούδια και παιχνίδια για παιδιά του Β. Αναγνωστόπουλου, εκδόσεις Ψυχογιός.

Στις διάφορες ποιητικές συλλογές για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Το γνωστό ποίημα της Άλκηστης από τη συλλογή *Μανταλάκια στην*

απλώστρα ποιήματα στη σιδερώστρα (εκδ. Άλκηστις),

που αποτελεί ευχάριστη

άσκηση συλλαβισμού.

Δύο σου στην αράδα

φτιάζανε μια σουσουράδα

δύο σου κι ένα ρο

φτιάζαν ένα σούσουρο!

Δύο σου μια σουσού

μια ντομάτα, ένα σου, ένα πα μία ντοματόσουπα!

σου και μα και δα, πίνω μια σου μάδα.

σου και σα και μι, μ' αρέσει το σουσάμι.

σου και λου και πι, δεξ σουλούπι!

σου και ρου και πο, είναι σούρουπο!

σου και γιας, ένας σουγιας

σου και δαν, απ' το Σουδάν

σου...T!!

Άλλες δραστηριότητες

Οι μαθητές λένε το όνομά τους ή άλλες λέξεις ρυθμικά χωρίζοντας τες σε συλλαβές. Επαναλαμβάνουν παραλείποντας κάποια από τις συλλαβές, παραλείπουν τον πρώτο ήχο της λέξης ή προσθέτουν στην αρχή της μία συλλαβή ή ένα άλλο φώνημα, μιλούν καρακίστικα προσθέτοντας σε κάθε συλλαβή άλλη μία, βρίσκουν άλλες λέξεις που αρχίζουν από τον ίδιο ήχο ή τον περιέχουν, λένε αργά έναν έναν τους ήχους που αποτελούν το όνομα τους. Η διαδικασία αυτή έχει μορφή παιχνιδιού και συνοδεύεται από ρυθμικά χτυπήματα χεριών,

ποδιών, αργά ή πιο γρήγορα. Καθώς προχωρά η επεξεργασία των γραμμάτων οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με δραστηριότητες, όπως:

- **Δραστηριότητες που αφορούν τη σύνθεση λέξεων** μπορούν να γίνονται με δακτυλόκουκλες ή γαντόκουκλες, που κατασκευάζονται στην τάξη με απλά υλικά.

- **Χωρισμός λέξεων σε συλλαβές.** Δίνονται λέξεις προφορικά στους μαθητές και εκείνοι καλούνται να τις χωρίσουν σε συλλαβές. Η άσκηση αρχίζει με δισύλλαβες λέξεις με ομαλή διαδοχή συμφώνου-φωνήεντος (π.χ. μήλο) και συνεχίζεται με τρισύλλαβες λέξεις της ίδιας κατηγορίας. Ο προφορικός χωρισμός των λέξεων σε συλλαβές μπορεί να συνοδεύεται από παλαμάκια ή το χτύπημα του χεριού του μαθητή στο θρανίο.

- **Χωρισμός συλλαβών σε φωνήματα.** Η διαδικασία είναι η ίδια, με τη διαφορά ότι οι μαθητές χωρίζουν την κάθε συλλαβή σε φωνήματα. Η άσκηση αρχίζει με συλλαβές με ομαλή διαδοχή συμφώνου-φωνήεντος (π.χ. το, μα).

- **Διάκριση λέξεων που αρχίζουν ή τελειώνουν με το ίδιο φώνημα.** Δίνονται ζευγάρια λέξεων προφορικά στους μαθητές και αυτοί καλούνται να απαντήσουν αν αυτές αρχίζουν ή τελειώνουν με το ίδιο φώνημα.

- **Χωρισμός δισύλλαβων λέξεων σε συλλαβές και σε φωνήματα.** Η διαδικασία είναι η ίδια όπως με τις πρώτες ασκήσεις.

- **Εκφώνηση από τον εκπαιδευτικό τριών δισύλλαβων λέξεων και στη συνέχεια διάκριση της λέξης που δεν τελειώνει στο ίδιο φώνημα που τελειώνουν οι δύο άλλες.**

- **Χωρισμός λέξεων σε συλλαβές.** Δίνονται λέξεις προφορικά στους μαθητές και εκείνοι καλούνται να τις χωρίσουν σε συλλαβές. Η άσκηση αρχίζει με δισύλλαβες λέξεις με ομαλή διαδοχή συμφώνου-φωνήεντος (π.χ. μήλο) και συνεχίζεται με τρισύλλαβες λέξεις της ίδιας κατηγορίας. Ο προφορικός χωρισμός των λέξεων σε συλλαβές μπορεί να συνοδεύεται από παλαμάκια ή το χτύπημα του χεριού του μαθητή στο θρανίο.

- **Λέξεις με ομοιοκαταληξία.** Η ομοιοκαταληξία μπορεί να είναι ένα πολύ διασκεδαστικό παιχνίδι για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τραγούδια με ομοιοκαταληξία και ποιηματάκια ή τραγουδάκια αποτελούν πολύτιμες πηγές δραστηριοτήτων ομοιοκαταληξίας.

- **Φωνημικές αντικαταστάσεις.** Η δραστηριότητα αυτή είναι δυσκολότερη από τις προηγούμενες.

- **Αρχικά σύμφωνα.** Δίνονται τρεις λέξεις (π.χ. γάλα, δέμα, μολύβι).

Πρέπει τα παιδιά να πουν ποια λέξη από τις τρεις αρχίζει όπως η λέξη δέντρο. Ζητάμε από το μαθητή να βρει λέξεις που να αρχίζουν όπως η λέξη παππούς, να βρουν εικόνες λέξεων που να αρχίζουν όπως η λέξη παππούς ή να βρουν εικόνες λέξεων που να αρχίζουν από τη φωνούλα «π». Ζητάμε από το μαθητή να πει ποια από τις τρεις λέξεις είναι διαφορετική στην αρχή της (χαλί, ψάρι, χαρτί).

- **Αρχικά σύμφωνα-ίδια ή διαφορετικά.** Προφέρουμε τρεις λέξεις, δύο από τις οποίες έχουν το ίδιο αρχικό σύμφωνο – για παράδειγμα γάλα, δέμα, γόμα. Ζητάμε από τους μαθητές να αναγνωρίσουν τη λέξη που αρχίζει από διαφορετικό φώνημα.

Αντικαταστάσεις. Βοηθάμε τους μαθητές να μάθουν να αντικαθιστούν ένα αρχικό φώνημα για να φτιάξουν μια νέα λέξη (π.χ. έλα-όλα, μένω-δένω).

- **Παιχνίδια ακουστικής σύνθεσης.** Λέμε το όνομα ενός αντικειμένου προφέροντας κάθε μεμονωμένο φώνημα. Λέμε για παράδειγμα φ-ω-ς και ο μαθητής πρέπει να αναγνωρίσει το αντικείμενο και να προφέρει το όνομά του.

- **Ίδια ή διαφορετικά.** Λέμε ζευγάρια λέξεων ή ψευδολέξεων και ο μαθητής πρέπει να προσδιορίσει εάν οι λέξεις είναι ίδιες ή διαφορετικές.

- **Ακούγοντας συλλαβές.** Προφέρουμε πολυσύλλαβες λέξεις και οι μαθητές πρέπει να τις ακούσουν και να προσδιορίσουν τον αριθμό των συλλαβών των λέξεων με το χτύπημα των χεριών (παλαμάκια) ή με την αναγνώριση των ήχων των φωνηέντων που ακούνε.

Ενίσχυση μνήμης

Φωνολογική βραχύχρονη μνήμη (προσωρινή συγκράτηση λεκτικών πληροφοριών)

Μαθαίνουμε στα παιδιά τραγουδάκια, ποιηματάκια. Εκτός από την εξάσκηση στη μνήμη οτιδήποτε έχει ρίμα, ρυθμό και ομοιοκαταληξία είναι ιδανικό για την εξάσκηση του παιδιού στον τονισμό και τη φωνολογία των γραμμάτων.

Ζητάμε να αναγνωρίζει πρόσωπα, π.χ. φωτογραφίες συγγενών και άλλων προσώπων που ξέρετε ότι γνωρίζει, π.χ. ηθοποιών, αθλητών, τραγουδιστών κτλ.

Μαθαίνουμε στα παιδιά μια απλή διαδοχή οδηγιών και βημάτων και ζητάμε να την επαναλάβει, π.χ. τα βήματα ενός απλού χορού, τις οδηγίες για να φτιάξει ένα τοστ κτλ.

Ζητάμε από το παιδί να μας εξιστορήσει τι έκανε μέχρι εκείνη τη στιγμή, π.χ. στο σχολείο, κτλ.

Κάνουμε ερωτήσεις για την προηγούμενη ημέρα, π.χ. τι φόρεσες, τι έφαγες, τι είδες στη τηλεόραση κτλ.

Κάνουμε ερωτήσεις για κάποιο πρόσφατο σημαντικό γεγονός, π.χ. ποιοι ήρθαν στο πάρτυ κτλ.

Ζητάμε να μας πει ονόματα, π.χ. των παιδιών στην τάξη του, συγγενών, φίλων, συναθλητών κτλ.

Κλείνοντας τα μάτια του ενεργοποιούμε τη μνήμη των αισθήσεών του, π.χ. να αναγνωρίσει κάτι με την αφή, όσφρηση, ακοή.

Ζητάμε να μας πει πληροφορίες για ζώα που ξέρετε ότι γνωρίζει, π.χ. πώς λέγεται το μικρό τους, πού ζουν, ποια είναι τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τους κτλ. και **τίτλους** από ταινίες που έχει δει πρόσφατα.

Η επανάληψη εκ μέρους του μαθητή σειράς δυσύλλαβων λέξεων (π.χ. κότα, βρύση, δόντι, νερό), με την ίδια σειρά εκφώνησης τους. Οι λέξεις θα εκφωνούνται με ρυθμό μία λέξη ανά δευτερόλεπτο. Η άσκηση αρχίζει με σειρές τριών λέξεων και συνεχίζεται με σειρές περισσότερων λέξεων. Η ίδια ακριβώς άσκηση μπορεί να γίνει με σειρές μονοψήφιων αριθμών (π.χ. 4, 7, 3, 9) που εκφωνούνται με ρυθμό ένα ψηφίο ανά δευτερόλεπτο. Η άσκηση αρχίζει με σειρά τριών ψηφίων και συνεχίζεται με σειρές μέχρι εννέα περίπου ψηφίων.

Η ανάκληση των ονομάτων κάποιων συγκεκριμένων αντικειμένων. Η άσκηση αρχίζει με την εμφάνιση μερικών συγκεκριμένων αντικειμένων, τα οποία παραμένουν για λίγα δευτερόλεπτα για παρατήρηση από τους μαθητές.

Στη συνέχεια τα αντικείμενα καλύπτονται και τα παιδιά καλούνται να ανακαλέσουν τα ονόματα των αντικειμένων αυτών.

Ο εντοπισμός μιας σειράς γεωμετρικών σχημάτων. Δείχνουμε μία σειρά γεωμετρικών σχημάτων που είναι αποτυπωμένα σε μία κάρτα και ύστερα από λίγα δευτερόλεπτα την απομακρύνουμε. Στη συνέχεια τους δείχνουμε ένα φύλλο χαρτί με πολλές σειρές γεωμετρικών

σχημάτων, ο αριθμός των οποίων σταδιακά αυξάνεται. Τα παιδιά καλούνται να εντοπίσουν τη σειρά που τους δείξαμε.

Ο εντοπισμός του κύβου με το διαφορετικό χρώμα. Δείχνουμε στα παιδιά μια σειρά κύβων με διαφορετικό χρώμα. Ο αριθμός των κύβων σταδιακά αυξάνεται. Κρύβομε έναν ή δύο απ' αυτούς και καλούμε τους μαθητές να εντοπίσουν ποιων χρωμάτων οι κύβοι λείπουν. Η άσκηση μπορεί να γίνει και με διαφορετικά αντικείμενα του ίδιου χρώματος.

Η εύρεση της σωστής πορείας ενός αυτοκινήτου πάνω σ' ένα χάρτη μιας πόλης με οριζόντιους και κάθετους δρόμους. Η άσκηση αρχίζει με την παρουσίαση ενός τέτοιου χάρτη πάνω στον οποίο έχει χαραχτεί με μαρκαδόρο η πορεία ενός αυτοκινήτου. Μετά την παρατήρηση του χάρτη από τους μαθητές καλούνται να αποτυπώσουν την πορεία του αυτοκινήτου πάνω σ' έναν όμοιο χάρτη της πόλης, στον οποίο απεικονίζονται μόνο οι δρόμοι του.

Άλλες δραστηριότητες:

- Δείχνουμε στο παιδί αντικείμενα καθημερινής χρήσης (πχ κουτάλι, μολύβι, ψαλίδι, κούκλα, ποτήρι κτλ) ή μικρά ομοιώματα αντικειμένων (πχ αυτοκινητάκι, σκύλο, καρέκλα, γάτα κτλ), τρία κάθε φορά και του ζητάμε να τα κατονομάσει. Στη συνέχεια, ενώ το παιδί έχει κλειστά τα μάτια του, σκεπάζουμε με ένα κουτί ένα από τα αντικείμενα. Ζητάμε από το παιδί να βρει ποιο είναι κρυμμένο.
- Ασκήσεις διαδοχής, όπως π.χ. να πουν τους μέρες/μήνες με τη σειρά και αντίστροφα. Να πουν την αλφαβήτα.
- Να ακούσει μια σειρά αριθμών που τους δίνεται προφορικά και να την επαναλάβει. Καλό είναι να γίνεται κλιμακωτά, πρώτα 3 αριθμοί, έπειτα 4 κτλ. Η άσκηση μπορεί να επαναληφθεί με την αντίστροφη φορά.
- Να παίζει παιχνίδια μνήμης με κάρτες ή στον υπολογιστή.
- Να εξασκηθεί εξίσου στην οπτική και ακουστική μνήμη. __ Να ακούσει άσημες λέξεις (λέξεις που δεν σημαίνουν τίποτα), π.χ. πιχάνε, κοτάχι που θα πρέπει να τις επαναλάβει. Και εδώ ο συντελεστής δυσκολίας πρέπει να ανεβαίνει διαδοχικά.
- Να ακούσει προτάσεις που θα πρέπει να απομνημονεύσει και να επαναλάβει. Επίσης με διαβαθμισμένο δείκτη δυσκολίας.
- Να απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικά με το καθημερινό πρόγραμμα του: Τι έφαγες εχθές; Ποιο ήταν το πρόγραμμα σου;
- Να δει μια σειρά από φωτογραφίες αντικειμένων για κάποια δευτερόλεπτα και να τις επαναλάβει. Αρχικά να πει τι είδε και έπειτα να παρατηρήσει πάλι τις εικόνες και να προσπαθήσει να θυμηθεί τη σειρά που εμφανίστηκαν.
- Να ακούσει μικρά ποιημάτια που ομοιοκαταληκτούν και να τα επαναλάβει.
- Να ακούσει τραγούδια και να τα επαναλάβει.
- Διαβάστε μια παράγραφο που να περιέχει ονόματα, ημερομηνίες, μέρη και ζητήστε να απομνημονεύσει και να επαναλάβει.
- Ζητήστε να διαβάσει μια παράγραφο που να περιέχει ονόματα, ημερομηνίες, μέρη και ζητήστε να απομνημονεύσει και να επαναλάβει. Η ανάγνωση μπορεί να γίνεται άλλες φορές φωναχτά και άλλες σιωπηλά.
- Να απαντήσει σε ερωτήσεις σχετικά με τη διαδρομή που έκανε πηγαίνοντας κάπου, π.χ. Από πού πήγε, πώς συνέχισε και πού έφτασε.